

manual

d'iniciació
a la
glosa

exemple de perdiueta

1 _La perdiueta

2 _Cançón de Montanissell

exemple de garrotín

3 _Garrotín del Parrano

4 _Garrotín de La Violeta

exemple de corrandà

5 _Música de tradició oral a Catalunya

6 _Enregistrament in situ a Roda de

exemple de jota

7 _Canalero-2

8 _Jotes picades sobre el treball,
l'amistat i la vida

exemple de simbomba

9 _Història de la música catalana,
valenciana i balear

10 _Madò Buades, Sa Pobla

exemple de pandero

11 _Música de tradició oral a Catalunya

12 _La rural, Barcelona

exemple d'albades

13 _Història de la música catalana, valenciana i balear

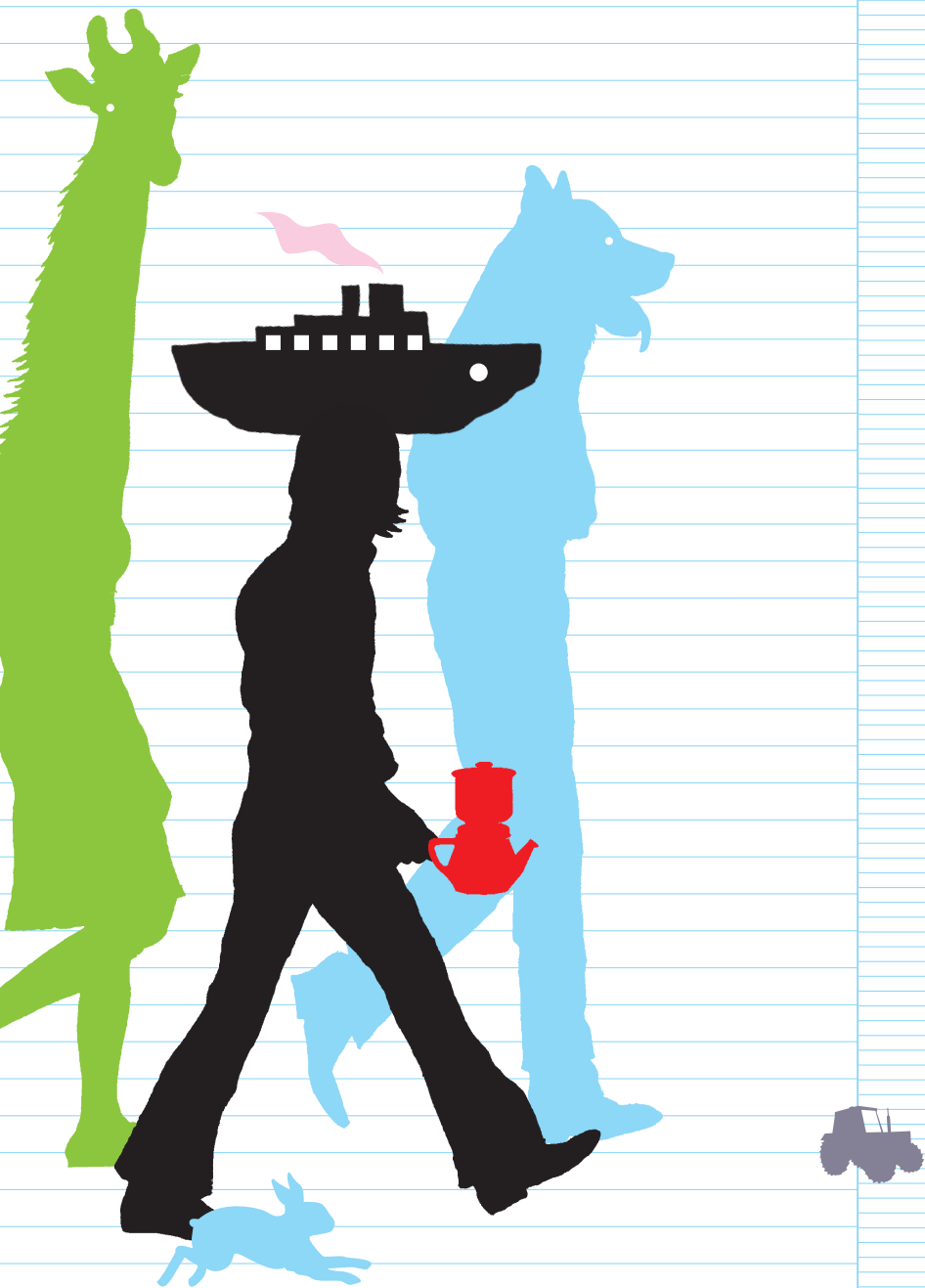
14 _Quan el mal ve d'Almansa...al tall

exemple de glosa menorquina

15 _Pilar Pons

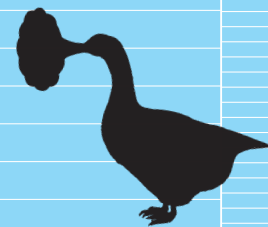
16 _Cris Juanico

pistes del cd

manual

d'iniciació
a la
glosa

pròleg

El manual que teniu a les mans és només una petita mostra de la gran varietat de formes de glosar que tenim.

No té la pretensió de ser un compendi ni tampoc és cap selecció. S'ha procurat, en tot cas, representar-hi un ventall ampli de distribució geogràfica.

Hi ha una gran diversitat en aquestes formes: estils i estètiques molt diferents, graus diversos de dificultat, d'especialització i fins i tot d'aptitud exigida al glosador, en alguns casos.

Això sí, totes aquestes formes tenen en comú la llengua i la mètrica emprades. Hem considerat que totes les que hi trobareu són les més adequades per introduir-se en el camp de la glosa.

Animem tothom a fruitar del manual i a no aturar-se aquí: el glosat és un fenomen amb enormes variacions.

L'associació Cor de Carxofa procura cercar noves formes, vives o que s'han perdut, per anar-les incorporant al repertori de tonades que es fan servir.

**Ara que ja has començat
un món nou descobriràs
i abans d'haver-lo acabat
sense voler, glosaràs.**

Des de Cor de Carxofa volem agrair a totes les organitzacions col·laboradores que aquest manual sigui ja una realitat.

També volem agrair l'esforç desinteressat de totes les persones que han dedicat el seu saber i el seu temps a la redacció del manual, així com a la selecció i el comentari de les melodies.

introducció

_ Què és glosar?

Glosar —el glosat— és el terme que fem servir per denominar una pràctica que consisteix a cantar versos que s'improvisen al moment mateix d'interpretar-los.

El glosat o la cançó amb text improvisat no és un fet aïllat del nostre país. Moltes cultures del món comparteixen aquesta pràctica. En alguns indrets gaudeix d'un alt reconeixement de tota la societat i els seus actors hi tenen un lloc destacat.

En aquest petit manual us mostrarem algunes de les tonades que darrerament s'han difós a casa nostra.

La tria ha estat difícil perquè es partia d'una llista amb més de cinquanta tonades. Una llista, val a dir, que creix cada vegada que algú recorda o descobreix que en un determinat poble es manté una tradició viva o hi ha reminiscències d'una pràctica que respon a aquestes característiques.

Les tonades que us presentarem es poden classificar, segons criteris de dificultat, en tres grups:

- iniciació** (perdiueta, garrotín i corrandà),
- intermedi** (jota, simbomba i pandero)
- i **avançat** (albades i glosa menorquina).

Qualsevol persona pot començar a glosar en alguna tonada d'iniciació. Quant al grup intermedi, cal considerar que les melodies són més difícils d'assimilar per qui no les ha rebut de tradició. Cal, per tant, un procés d'immersió una mica més llarg i profund.

Finalment, respecte a les melodies de nivell avançat cal dir que exigeixen hores i també capacitat. En el cas del cant d'estil és imprescindible una tessitura determinada i força habilitat vocal per ser-ne cantador.

Com podreu comprovar, la majoria de gloses són improvisacions d'estrofes de quatre versos heptasíl·labs.

A les albades sovint les estrofes són de cinc versos, a les jotes de sis i a la glosa menorquina i mallorquina poden ser de més de sis versos i menys de dotze.

I ara us animem a descobrir el món del glosat i a iniciar-vos-hi.

Per fer-ho, us presentem les tonades següents:

- _ perdiueta
- _ garrotín
- _ corrandes d'en Carolino
- _ jotes de l'Ebre
- _ cançons de simbomba
- _ cançons de pandero
- _ albades
- _ glosa menorquina

D'ara endavant també trobareu escrit de vegades albaes (per albades) i ximbomba (simbomba) per reflectir la pronúncia més habitual i la forma com s'han redactat en altres obres.

Cobles de repertori habitual, com a model per a aquesta tonada:

Perdiuta novelleta
que a la muntanya cantau
baixeu a la terra plana
i als tristos aconsolau.

Molt fornida la hi han dada
la jove al Pitarell
molt fornida la hi han dada
tant al jove com al vell.

Jo sé que avui n'has pastada
i no me n'has dada coca
jo tota la nit que volto
amb lo cigarro a la boca.

Marieta de Cal Simon
baixeu fins a Bordonera
i si no hi voleu venir
n'entro per la gatenera.

Boniqueta sou minyona
tant amb llum com sense llum,
pareixeu les botifarres
quan les en treuen del fum.

També coneguda com a cançó de Montanissell.

L'hem sentida a la Carme Saldes, d'Organyà (Alt Urgell), i és una cançó de ronda, segurament derivada d'una tonada de ball habitual a la festa del poble. La va enregistrar en treball de camp l'Artur Blasco i es va publicar en disc el 1982.

A les Trobades d'Acordionistes d'Arsèguel es va començar a difondre i va arribar a ser força popular: tant, que ha estat versionada des d'Occitània fins a l'Horta de València. Va ser al voltant dels Corrandàrius, unes primeres trobades de vers improvisat que es feien dins el cicle Tradicionàrius a Gràcia (Barcelonès), al final dels anys 1980, quan es va començar a fer servir com a onada de glosa, amb una nova estructura que descriurem tot seguit.

_ característiques

Cobla de quatre versos amb assonància o consonància dels parells.

El públic present repeteix el que canta el glosador o la glosadora cada dos versos. Aquesta repetició dona temps al glosador o glosadora per acabar de perfeccionar els versos següents. No té tornada. No hi ha cap tonalitat fixa determinada per la tradició. S'aconsella la tonalitat de re major com a òptima per la tessitura de la majoria de les persones.

Si no va bé per als instruments, també es pot fer en do major com a molt greu o en fa major com a màxim d'agut. La tonada també es pot cantar sencera amb una segona veu una tercera per damunt, fins i tot en substitució de la tonada principal.

El ritme és el 3/4, el d'un valset o ball pla, i es pot acompanyar amb aquests acords:

|| : Re | Re | Sol | Sol | La | La | Re | Re : || : Re | Re | La | La | Sol | La | Re | Re : ||

_ referència per al CD

1. *La perdiueta, Balls i cançons del Pirineu, Pont d'Arcalís*
TRAM 0109 CD, 1998
2. *Cançó de Montanissell, Canten els vells del Pirineu*
AUVI L7 450, 1982

garrotín

Un vers de La Violeta

Les dones d'aquí de Lleida
se miraven a l'espill
i una li diu a l'altra:
"Mira que bonic ho tinc".

Hi ha qui considera que és un cant tradicional dels pastors asturians. L'hem sentit dins l'ambient gitano i carrincló (bohemi) de Lleida. Ha transcendit aquestes fronteres i s'ha difós en certs ambients de Sabadell i Cardedeu (Vallès), a més d'alguns altres indrets.

L'enregistrament de referència és el d'Enric Pubill el Parrano, i també el del col·lectiu La Violeta, tots dos de Lleida. Alguns altres músics que l'han utilitzat són Peret, Ai, ai, ai, Gato Pérez, La Violeta, Carles Juste "Beethoven" i Pomada.

_ característiques

Consta d'una cobla de quatre versos amb assonància o consonància dels parells. Es canta amb un estil vocal sil·làbic, amb molta llibertat melòdica i rítmica, d'acord amb el caràcter de la glosa i del mateix glosador. Una bona tonalitat és sens dubte el Re major, i cada glosador pot adaptar la manera de cantar a l'alçada de la veu, segons l'harmonia, que és tota l'estona un compàs de la setena i un altre de Re major. Al tercer vers, tanmateix, es pot substituir l'acord de Re per un Si bemoll setena, un Sol setena, un Re menor o bé disminuït. El ritme és el mateix que el d'una rumba lenta.

Després de cada cobla es canta una tornada, que pot ser molt lliure i amb inspiracions. Però una de les més habituals diu:

Al garrotín, al garrotan, de la vera de la vera de Sant Joan.

Un vers i una tornada improvisats amb l'estil molt personal d'en Parrano

Jo soc mestís sí senyor
i a mi em diuen el Parrano,
la meva mare era paia
i el meu pare un gran gitano.

*Al garrotín, al garrotan, vera vera vera de San Juan.
Ai garrotín, ai garrotera, vaig passar per a Bellpuig per anar cap a Cervera.
Ole ole ole ai ai...*

_ referència per al CD

3. Garrotín del Parrano, *Lleida Carrinclona* LP, BLAU, 1987
4. Garrotín de la Violeta, *Rumbes velles i noves de Lleida* REC RECORDS, LLEIDA, 1998

corrandes d'en carolino

Aquesta tonada en concret l'hem sentida, originalment, tan sols a una persona: en Josep Casadevall "Carolino", de Folgueroles (Osona).

Ell, amb qui compartim sovint glosats, ens ha transmès de primera mà aquesta tonada de corrandes tan plena de vitalitat, que resulta un bon vehicle per desenvolupar la seva expressió, tan rica en inventiva i agilitat.

En Carolino l'ha fet servir tota la vida, fent seguir les caramelles de Pasqua, en companyia del flabiolaire Josep Verdaguer "Roviretes", o bé tot sol o amb altres membres de la seva colla. També sol cantar corrandes en casaments i festes, i darrerament en mostres i esdeveniments de música tradicional i, concretament, de glosat.

_ característiques

Són cobles de quatre versos amb assonància o consonància dels parells, que acaben amb paraula aguda. La tonada demana rapidesa de reflexos. Hi ha dues frases musicals seguides i a cada frase es canten dos versos, tot d'una. El cant tradicionalment es fa sense acompanyament, a pèl, si bé es pot acompanyar amb acords.

Cal tenir en compte que el glosador, si vol i pot, ho fa amb ritme, però si li cal pot frenar i cantar amb ritme pausat i lliure, per tenir temps de pensar. Llavors els músics acompanyants han de seguir el glosador, marcant les síl·labes fortes i esperant-lo, com en estil recitatiu.

El to habitual d'en "Carolino" és Do major, però resulta una mica agut per a molta gent, especialment per a les dones. Una bona opció és que cada glosador agafi el seu to i la tonalitat es vagi adaptant a les circumstàncies.

El acords poden ser:

| Do | Fa | Sol | Lam | Do7 | Fa | Sol | Do |

S'alterna amb una tornada que pot ser instrumental o cantada, com aquesta de caramelles:

Oidà, oidà, ompliu-nos la cistella, oidà, oidà, per poder fer un berenar

La tornada es pot introduir després de cada vers o al cap d'un nombre de versos.

Corrandes de Folgueroles improvisades per Josep Casadevall "Carolino", i tornades participades pels assistents (Roviretes et al. en un casament, Ramon Manent et al. en un aplec)

**Les corrandes que ara canto
en són per un casament,
per ajudar la parella
a pair bé el sagrament.**

*Oidà, oidà, ompliu-nos la cistella,
oidà, oidà per poder fer un berenar.*

**Que cantem unes corrandes
ara m'acaben de dir
diu que és la millor recepta
per poder el dinar pair.**

*Oidà, oidà, corrandes aquí a Roda,
oidà, oidà, hem vingut a cantar.*

_ referència per al CD

5. Música de tradició oral a Catalunya

CPCPTC DT-001, PEÇA 43

6. Enregistrament in situ a Roda de Ter, a càrrec de Francesc Tomàs

Jotes de l'Ebre

Aquest estil d'improvisació és encara vigent al Baix Ebre i el Montsià. De practicar-lo, se n'encarreguen els cantadors professionals, que assisteixen a les seves cites acompanyats per petites formacions de vents i cordes, ocasionalment amb alguna percussió, anomenades rondalles.

Després de la mort d'en Pepe Garcia "lo Canalero" (Roquetes 1915-2005), en queden pocs. Se'n destaquen l'Agustín Bonet "Agustinet", de Deltebre; en Jordi Guarch "lo Teixidor" (l'Aldea, 1931), i en Josep Arasa "Joseret" (1950).

La feina dels cantadors va tenir una important funció social. Arrossegaven molta gent de festa tota la nit, generaven opinió i arribaven a arranjar litigis de tota mena.

_ característiques

Actualment es canten els versos de sis paraules (és a dir, estrofes de sis versos) i sembla que aquesta va ser una innovació força recent del cantador rapitenc Perot.

La rima assonant hi és perfectament permesa. Els versos senars poden ser lliures. De l'aspecte musical, el més destacat és que cal cantar amb veu potent i aguda, per ajustar-se al volum i la tonalitat bàsica dels instruments de la rondalla. La rondalla és formada per un clarinet i una trompeta en Si bemoll, un bombardí i guitarra i guitarró.

Cal dir que aquesta formació no ha estat sempre igual, i no és l'única possible. De fet, en situacions més espontànies les jotes es canten a pèl, i si bé dominen dues tonades (conegudes com la de "Canalero" i la de "Teixidor"), tampoc són opcions tancades i cada cantador pot arribar a tenir-ne una de pròpia.

Els acords són invariablement una alternança de tònica i dominant.

Canalero:

Que perdòniga la gent
de lo que jo *puga* cantar
que estem en la democràcia
tots tenim dret a parlar
cada u fem comentari
del món del modo que va.

Jo sóc un treballador
que m'agrada poc picar
me s'ha acabat la faena
i al paro em vaig apuntar
i ara m'ha sortit la grossa
cobro sense treballar.

Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries:

Abans allà a la muntanya
no en sabíem del progrés
ara tenim fax i mòbil
no mos fa falta de res
ara tenim fax i mòbil
no mos fa falta de res.

Per a comprar tantes coses
les hauràs pogut comprar
però de res te serveixen
sí no les saps fer anar
però de res te serveixen
sí no saps fer anar.

_ referència per al CD

7. Canalero-2

AUVI SA, CASSET 00-2103,1986

8. Jotes picades sobre el treball, l'amistat i la vida

Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries

SI NO FOS, TRM 0067 CD, 1996

cançons de simbomba

La pràctica és molt estesa a tot Mallorca, si bé en alguns indrets, com ara a sa Pobla, adquireix més importància.

Es canta amb simbomba en entorns familiars, en colles i en encontres específics, i amb més intensitat en els entorns festius que es consideren més propis, com ara per Sant Antoni i Carnestoltes.

Actualment no sembla que hagi de decaure, ni tampoc sembla que es modifiqui el tipus d'entonació no temperada i característica d'aquest estil, perquè la gent jove ho continua fent com les generacions passades i és un element essencial de la vitalitat d'aquestes festes. Molta d'aquesta vitalitat es deu a l'Associació Cultural Escola Festa de sa Ximbomba. Entre les cantadores de més renom hi ha Madò Buades, que ha estat enregistrada, i també li han prestat atenció cantants de projecció i grups com ara Ximbomba Atòmica i Ensaladilla So Insistent.

_ característiques

Normalment el tipus de glosa que es practica amb simbomba és de repertori. Això sí: d'un extensíssim repertori, que permet que amb l'únic recurs de la memòria, i aplicant-hi petites adaptacions en casos concrets, es puguin cobrir la majoria de situacions de diàleg que el context requereix.

Cada vegada més, amb tot, es tendeix a tornar a una situació de glosat o improvisació real. Com en totes les tradicions illenques de glosa, la consonància perfecta és una condició sine qua non.

Respecte a les estructures, n'hi ha de diferents modalitats: pot tenir de quatre a sis versos, i es poden repetir tots els versos en dues estrofes o repetir el darrer vers de cada estrofa.

L'ordre de la rima pot ser de diferents maneres:

vers 1	A	A	A	A
vers 2	B	B	B	B
vers 3	B	A	B	A
vers 4	A	B	A	B
vers 5			A	A
vers 6			B	B

No té tornada. El ritme de la simbomba és binari simple, insistent i lleugerament humit perquè, si no, no sona.

Brot de murta m'envia ella
que nom de femella té
i jo li he enviat llorer
que és mascle i és bo per ella.

Si jo'm 'gués d'enamorar
jo no m'enamoraria.
Des qui té amor me riuria
i ara n'he de plorar.

_ referència per al CD

9. Història de la música catalana, valenciana i balear
Volum VI, Música popular i tradicional

10. Madò Buades, Sa Pobla

Cançons amb sa ximbomba i tonades dels camps de Mallorca
EDITAT PER LA FUNDACIÓ ACA I DISTRIBUÏT PER BLAU-DISCMEDI

cançons de pandero

L'últim registre que tenim, diu que el pandero quadrat era utilitzat per les confraries de majorales de la Verge del Roser. Eren unes quadrilles o tríos de dones que cantaven versos improvisats dedicats als presents.

Una d'elles tocava el pandero quadrat: un instrument més aviat gros, d'uns 40 centímetres o 50, amb pell de cabra, pintat amb una imatge de la Mare de Déu en un costat i un ram de flors a l'altre, que podia tenir a dins altres instruments, com ara picarols.

Les majorales anaven a cantar a les cases on hi havia bateig o noces, a casa del batlle per Corpus, quan el bisbe feia alguna visita pastoral o per la festa major. Cantaven en el moment del llevant de taula, és a dir, a la sobretaula, i amb això recaptaven fons per a la Mare de Déu, per al vestit, els ornaments... i per sufragar despeses de la mateixa festa.

Les cançons de pandero s'havien cantat a totes les terres de llengua catalana, des del Rosselló fins al País Valencià i des d'Aragó fins a Sardenya, segons Cogul. En el temps d'aquells folkloristes, la tradició ja s'havia gairebé perdut, i ara que ja fa algunes generacions que ha caigut totalment en desús ressurgeix un embrió del que sembla que serà una nova pràctica que pot tenir referents de l'antiga.

_ característiques

La poesia aquí és una doble quarteta: cada part té les seves dues rimes, i una coincideix a les dues parts. No tan sols aquesta rima coincideix, sinó sovint fins i tot un vers sencer o potser dos, que fan el recurs del ritornello (repetició d'un vers totalment o parcialment).

Malgrat tot, es pot versificar de moltes maneres. Aquest és només un dels casos recurrents als documents recollits fa un segle i mig.

No hi ha una sola melodia. De fet, se'n van recollir desenes, com també de ritmes: binaris simples, ternaris simples, trencats de 5, de 7 i, de manera més freqüent, els sesquiàlters (els compassos que combinen el 6/8 amb el 3/4), per més que no hi ha constància dels patrons rítmics ni dels estils d'execució de la percussió.

Tot està per fer en aquest gènere tan apassionant i tan ple de possibilitats.

**Se'n deu creure el cavaller
que n'hem fet una caldera
jo en ma vida havia vist
moneda d'eixa manera;
en sóc filla del Masroig
i no en sóc de Natzaret
i en m'ha vida no han cantat
la cançó del dineret.**

**Donzelleta agraciada
a qui vos compararé?
A la flor de la perera
o a les roses del roser?
A la flor de la perera
us comparo per blancor,
a les roses del roser
us comparo per l'olor.**

_ referència per al CD

11. Música de tradició oral a Catalunya

Informant: Mundeta Fernández Gil, de Masroig (Priorat), col·lecció Crivillé-Vilar
CPCPTC DT-001, PEÇA 73, 1986

12. La rural, Barcelona

SALSETA DISCOS, CD-014-A, 1992

albades

Les albades o albaes –també anomenades Albaes de l’Horta per diferenciar-les d’unes altres de presents a la geografia valenciana– formen part d’un corpus més ampli i conegut com a cant valencià d’estil.

La resta de gèneres relacionats són les valencianes (l’u, l’u i dos i l’u i dotze), que s’acompanyen amb música de rondalla de corda i vent.

El cant valencià d’estil, tal com es coneix avui, va anar agafant forma els segles XVIII i XIX, adoptant expressions primigènies de cant, i cap al 1870 ja va quedar força establert i documentat.

La pràctica s’estenia des de la Plana de Castelló fins a l’Horta d’Alacant.

Totes aquestes formes de cant són d’una gran especialització i lluïment vocal, amb un estil fortament melismàtic, com passa en alguns altres gèneres veïns (jota de estilo aragonesa, cante flamenc).

Es pot cantar pla (amb poca ornamentació) o bé més requintat (ornamentat amb melismes). És per això que hi participen cantadors d’ofici i, eventualment, també aficionats amb capacitats reconegudes.

No ho pot cantar pas tothom. Quan canta un home ha de ser per força un tenor, perquè cal arribar sense problemes al Si3 i, forçant molt, fins al Do de pit i el Re.

En canvi, les dones han de ser contralts, perquè canten en el mateix registre que els homes i així poden arribar a fer encara un parell de notes més per damunt.

_ característiques

A les rondes d’albaes es canta a l’aire lliure i sense amplificació.

Quant a la dinàmica d’una ronda d’albades, hi ha feina per a cinc persones.

La dolçaina i el tabal executen una introducció musical (La3) que dona pas al cant (Do#4), que s’interpreta sense cap acompanyament.

Cal que hi hagi un versador. Aquest dicta a l’orella els dos primers versos que improvisa al primer cantador o cantadora, que els canta (primer vers, segon vers i repetició del segon).

Mentrestant, el versador continua dictant a cau d’orella la conclusió

de l’estrofa (tercer, quart i cinquè versos) a l’altra cantadora o cantador, que els canta tot seguit. Una vegada acabada l’estrofa, tornen a intervenir la dolçaina i el tabal.

Sol haver-hi un altre personatge, anomenat llister, que és qui suggereix les temàtiques que cal tractar i documenta el versador.

Respecte a la forma poètica (cinc versos **ABABA**), no es demana rigor quant a la rima –tot i que es valora molt la consonància–, però sí correcció mètrica i, sobretot, bellesa formal i claredat conceptual, aspectes que ajuden els cantadors a poder esplaïar-se en les seves interpretacions i improvisacions melòdiques.

La'n comence molt content
perquè l'afició no es perga
i l'acabe atentament
saludant hui a la corda
i a la música de vent.

Una mà molt generosa
deixa lliure al rossinyol;
lleva la porta a la gàbia
i lliga al pardal pel coll.

_ referència per al CD

13. Història de la música catalana, valenciana i balear

Volum VI, Música popular i tradicional

14. Quan el mal ve d’Almansa... al tall

LP DE 1979 REEDITAT EN CD. PDI 80.0254, 1994

glosa menorquina

Representa una de les tradicions més importants d'improvisació especialitzada en la nostra llengua. Segurament el segle XVIII ja tenia un munt de característiques semblants a les actuals.

Un glosat sovint és un diàleg entre dos glosadors, o potser amb un de tercer que pot exercir de mediador. Se solia practicar a les llargues vetllades d'hivern, potser en soterranis de vendre vi o en qualsevol altre lloc recollit.

Aquesta pràctica és plenament vigent a l'illa de Menorca, en gran part gràcies a la persistència de glosadors experimentats en actiu que han aconseguit sensibilitzar una part de la societat.

Una de les entitats capdavanteres és l'Associació Soca de Mots.

_ característiques

En aquest gènere l'estructura bàsica és de sis mots (versos). Se cerca la consonància perfecta i una manera típica d'aconseguir-la és **ABBAAB**.

A la pràctica, pot ser que l'estrofa sigui més llarga (set o vuit mots, dotze ja seria excessiu). Si s'aconsegueix arrodonir perfectament el concepte amb sis mots, molt millor.

La tonalitat marcada per la tradició és el La menor en alternança amb el Do major, i es glosa sempre en companyia d'un sonador de guitarra.

Aquest acompanyament, o so, és conegut com ses Porgueres, i és molt important que la guitarra estigui afinada un to per sota del diapasó La 440.

Presentem l'esquema bàsic de l'harmonia, que no és fix i varia segons la llargada de l'estrofa i les preferències melòdiques del cantador.

_ exemple

primer mot *_Lam Mi7 Lam_* (interludi Lam Mi7 Lam)

segon mot *_Lam Sol7 Do_* (interludi Do Sol7 Do)

tercer i quart mots seguits *_Lam Rem Mi7 Lam_* (interludi Lam Mi7 Lam)

Els mots consecutius poden reprendre, d'una manera més o menys lliure, l'esquema harmònic d'alguns dels precedents, però els dos darrers es comportaran com el tercer i quart mots seguits d'aquest exemple.

Una glosa de Pilar Pons en contra dels acomiadaments a l'empresa Majorica:

Empedeït hauria d'estar
de venir a mostrar cara
i ell s'envalentona encara
i amb el obrers vol jugar.
Jo el faria tancar
una bona temporada.

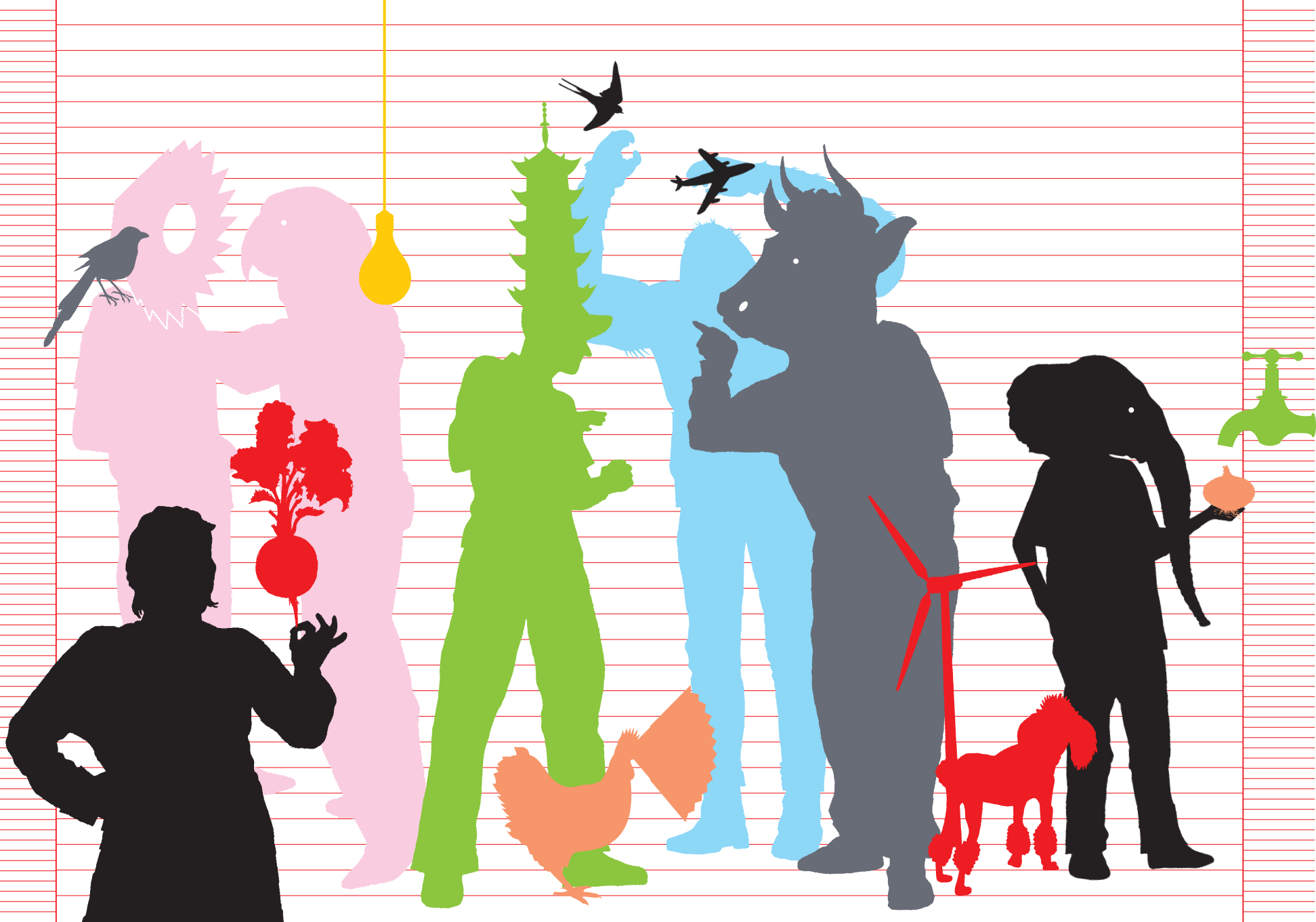
Una altra glosa cantada per Cris Juanico:

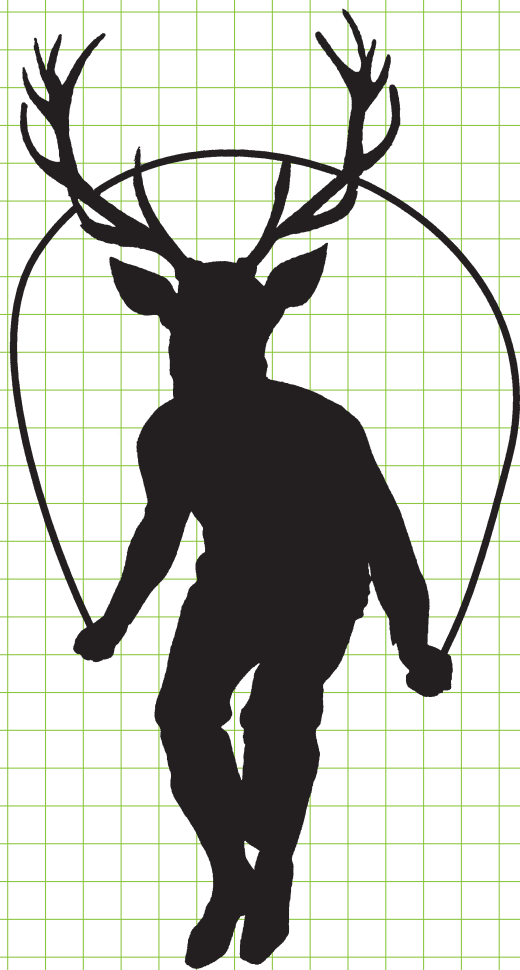
Es glosat que formo aquí
és de lo millor del món
es festeja amb poesia
talent i imaginació
remenam amb alegria
des de s'improvisació.

_ referència per al CD

15. Pilar Pons, *El glosat avui, redescobrim la glosa*
CD OTOR MÚSIQUES, DL, 2002

16. Cris Juanico, *Memòria*
CD, MÚSICA GLOBAL DISCOGRÀFICA, 2004

exercicis

_ 1. contingut

A l'hora d'improvisar, és important saber què es vol dir. Cal tenir una bona idea i expressar-la clarament. Segons el context, anirà bé fer servir recursos com ara l'humor, la poesia o la sàtira. Una vegada tenim el contingut, l'hem d'encabir en la forma mètrica (nombre de síl·labes i rima).

_ 2. forma mètrica

Quan parlem de forma mètrica ens referim a la tècnica de la versificació. Té en compte el nombre de versos, el nombre de síl·labes de cada vers i la rima. La forma mètrica ve marcada per la tonada d'improvisació, és a dir, cada melodia ja té una estructura pròpia que el cantador ha de respectar a l'hora de versificar.

_ el nombre de versos

L'estructura de quatre versos és molt habitual a la nostra tradició i rep el nom de quarteta.

La corrandà, el garrotín i les nyacres, per exemple, són formades per quatre versos. En canvi, les albadès són de cinc versos i les gloses (tant les mallorquines com les menorquines) tenen un nombre de versos variable, més de quatre i menys de dotze. En algunes tonades hi ha versos que s'han de repetir.

_ el nombre de síl·labes

La majoria de tonades catalanes són heptasil·làbiques, és a dir, formades per versos de set síl·labes. Per saber el nombre de síl·labes d'un vers hem de comptar fins a la síl·laba tònica de l'última paraula del vers.

Els glosadors, tanmateix, no compten les síl·labes, sinó que els surten automàticament amb l'ajuda de la música, que ja tenen interioritzada.

_ exemples de versos heptasil·lars

el vint-i-cinc de de-sem-bre _ heptasil·lab acabat amb paraula plana

lli-ga-de-tes amb un fil _ heptasil·lab acabat amb paraula aguda

el glo-sar de-ma-na pràc-ti-ca _ heptasil·lab acabat amb paraula esdrúixola

La sinalefa —fusió en una sola síl·laba de dues vocals en contacte situades l'una a la fi d'un mot i l'altra al començament del mot següent— i l'elisió —acció de suprimir en la pronunciació un so o una lletra d'un mot— són molt utilitzades per adaptar el que volem dir al nombre de síl·labes que necessitem. També és habitual fer servir paraules “comodi” com ara ai i doncs. Un altre recurs per sumar síl·labes pot ser afegir un sufix a una paraula (un diminutiu, un augmentatiu...).

_ exemple

Tu faràs una altra cosa es pot pronunciar
tu-fa-ràs-u-na-al-tra-co-sa (vuit síl·labes)
o bé *tu-fa-ràs-u-nal-tra-co-sa* (set síl·labes).

_ exemple

noi-noiet

Vaig parlar amb aquell noi / Vaig parlar amb aquell noiet
vaig-par-lar-am-ba-quell-noi, set síl·labes perquè no ajuntem lar-amb, cosa que sí que fariem en una conversa; per això, si utilitzem noiet tenim una pronunciació més natural: *vaig-par-laram-ba-quell-no-iet*

En aquest exemple els dialectes que pronuncien la erra de parlar no fan aquesta sinalefa. Cal tenir en compte que segons la variant dialectal que es parli, serà possible o no fer una sinalefa, etc.

_ la rima

Hi ha una gran varietat d'estructures de rima. En alguns casos es rimen tots els versos i, en alguns altres, hi ha versos que queden lliures, sense rima. Com ja hem dit, en aquests exercicis d'iniciació treballarem només amb les estrofes de quatre versos. Les combinacions més habituals són:

vers 1	-	A	A	A
vers 2	A	B	B	A
vers 3	-	A	B	B
vers 4	A	B	A	B

Hi ha dues menes de rima: l'assonant i la consonant. L'assonant és la rima en què tan sols rimen les vocals a partir de la síl·laba tònica.

_ exemple

Li vaig dir al meu cosí
que me'n portés deu o vint.

He vist la teva cosina
una noia divertida.

La consonant és la rima en què rimen tots els sons a partir de la vocal de la síl·laba tònica.

_ exemple

Li vaig dir al meu cosí
que em portés un got de vi.

He vist la teva cosina
que es menjava una sardina.

Cal tenir en compte que segons la variant dialectal que es parli, podem trobar-nos que una rima vàlida en un dialecte potser no és bona en un altre.

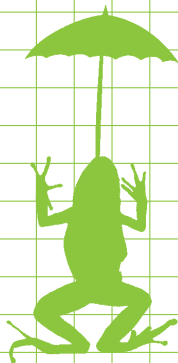
Proposem treballar amb la rima més complexa, la consonant.

pràctica

Els catorze exercicis que us proposem són per agafar agilitat en la improvisació de quartetes.

Tot i que al començament us pot ser útil fer-ne alguns per escrit, és realment més pràctic exercitar l'agilitat mental i l'oralitat pronunciant els versos en veu alta.

Alguns exercicis són ideals per treballar en grup. Una vegada dominada a tècnica bàsica de construcció de quartetes, si voleu anar més enllà podeu atrevir-vos a augmentar el nombre de versos improvisats.

_ exercici 1

Llegiu en veu alta les estrofes populars següents per notar la cadència i familiaritzar-vos amb l'heptasil·lab. Tot seguit, si coneixeu alguna tonada d'improvisació, canteu-la amb les estrofes que acabeu de llegir.

El meu avi va anar a Cuba
a bordo del Català,
el millor barco de guerra
de la flota d'ultramar.

No m'agraden les patates
ni tampoc les cols de l'hort,
m'agrada la confitura
que me'n porta el meu xicot.

Jo vaig anar a no sé on
em vaig trobar no sé qui
ell em va dir no sé què
jo no sé què li vaig dir.

Majorala l'han posada
majorala del Roser
i la vostra filla, pobra
majorala no en vol ser.

Sant Joan torrava pa
al damunt d'unes graelles
es mirava les femelles
i la mà es va cremar.

La meua xiqueta és l'ama
del corral i del carrer,
de la fulla de la parra
i la flor del taronger.

Com podeu constatar, a l'hora de recitar o cantar un vers que no és heptasil·làbic, com ara **el-me-ua-vi-va-a-nar-a-Cu-ba** (deu síl·labes), fent servir els recursos gramaticals que hem esmentat abans —sinalefes, elisions...— es transforma en heptasil·làbic.

_ exemple

El-me-ua-vi-va-na-Cuba (set síl·labes)

Fixeu-vos que aquest exemple no és vàlid per a tots els dialectes del català.

_ exercici 2

Expliqueu alguna cosa (què feu durant el dia, alguna anècdota, què heu fet el cap de setmana, etc.) en versos heptasil·làbics.

Sense necessitat que rimi, feu tants versos com pugueu.

_ exemple

Aquest dissabte passat
com que era Carnestoltes
em vaig reunir amb uns amics
i primer vem fer un sopar
després volíem sortir,
però abans ens vem disfressar
ens vem fer un tip de riure
i no estàvem pas borratxos
això va venir després
que vem anar en un local
on s'hi feia una festa
on la sidra era gratis
i hi havia un paio ros
amb una melena llarga
que punxava tecno a tope.

_ exercici 3

Converteix els versos següents en heptasil·làbics:

- 1_ Passa'm la sal.
- 2_ Hauries d'anar a casa la iaia.
- 3_ Vols venir a sopar?
- 4_ Han anat a caçar bolets.
- 5_ Prefereixo esmorzar un entrepà.
- 6_ Agafa els ferrocarrils.
- 7_ Ha trucat la Pepa.
- 8_ Necessitem cèntims.
- 9_ Les tisores, les trobaràs a l'armari.
- 10_ No tinc temps per llegir.

_ exemple

Ara dic una cosa

heptasil·làb:

Ara jo vull dir una cosa / Una cosa jo us diré / Ara jo us diré una cosa

_ exercici 4

Llegiu els paràgrafs següents i mireu d'explicar-los en versos heptasil·làbics, tal com fem a l'exemple:

Hi havia una vegada una nena que es deia caputxeta. La seva àvia, que vivia a l'altra banda del bosc, estava malalta i ella li havia d'anar a portar una cistella amb queviures. Però en aquell bosc hi havia molts perills i la seva mare la va avisar: "*Caputxeta, sobretot no et distreguis quan siguis al bosc i vés per feina*".

Hi havia una vegada
una nena molt petita
que se deia Caputxeta.
Ella tenia una àvia
que vivia en el bosc.

...

A la cantonada del carrer Mariano amb Baronia hi ha hagut un greu accident de trànsit. Un turisme vermell s'ha estavellat contra un gros camió que en aquell moment s'havia aturat a repartir els productes lactis que distribuïa. Aquest malaurat incident ha passat a les set del matí d'avui, 30 de febrer, i han quedat ferides greus les dues persones que anaven als seients del davant del cotxe.

La noia es posà a llegir la seva novel·la políciaca per dissimular, però de cua d'ull anava vigilant tots els moviments del nouvingut. Aquell home anava vestit amb una camisa de quadres de franel·la, caçadora de cuir negre i texans gastats. Als peus calçava unes botes d'anar a la muntanya. Va passar ben bé un quart d'hora fins que l'home no es va girar i va anar a seure just a la taula del davant de la Mònica.

El panda peruà es caracteritza per les dues taques petites blaves que té a la part superior de l'abdomen.

És per això que el seu nom popular al Perú és Azulito. Una altra diferència entre el panda peruà i el panda xinès és que l'habitat del primer són les zones ombrívoles i de gran altura, i el del seu parent xinès són les zones poblades per bambú.

_ exercici 5

Busqueu el màxim nombre de paraules que rimin amb les següents:

cultura, cartera, malaltís, llibreta, cagada, got, tovalló, pilota, mel, tonyina, amanida, vacances, espès, pell, cara, ratafia, ment, marina, vi, orins, bar, menta, Joana, gimnàs, butxaca, mà, planta, seu, elitista, orella, compresa, acordió

Tingueu en compte que poden ser noms, adjectius, verbs conjugats, noms propis, paraules de l'argot, estrangerismes...

_ exercici 6

Agafeu les paraules que rimin de l'exercici 5 per parelles i feu-ne rodolins (dos versos rimats) heptasíl·labs.

_ exemples

Si un poble estima sa cultura
llavors n'ha de tenir cura.

Vida sana, manicura
i menjar molta verdura.

exercici 7

Feu rodolins de presentació. Si el vostre nom o cognom són difícils de rimar, podeu dir característiques vostres.

_ exemple

Sóc la Mariona Vila
i de rimar en sé una pila.

Jo vaig néixer a Agramunt
i de rimar en sé un (bon) munt.

_ exercici 8

Completeu les estrofes següents amb dos versos més i rimeu el segon vers amb el quart.

Com m'agrada un bon vi negre
un vermut o una cervesa...

Una recomanació,
feu servir un accessori...

Vaig comprar-me unes pintures
i em vaig fer un autoretrat...

Tot cantant una corrandà
us explico un acudit...

Allà dalt de la muntanya
em vaig fumar un cigarret...

Llet, patates, sal, mantega
i ja tens un bon puré...

Un garrotín que és picant
no vol dir que sigui obscè...

Ara no en parlaré pas,
diuen que això és tabú...

La tieta de la Carme
ara viu davant d'un bar...

Si has aprovat un examen
t'hi hauràs de repensar...

Sempre li truco al fix
perquè diu que és més barat...

_ exercici 9

Feu una estrofa de quatre versos heptasíl·labs amb les parelles de rimes que us donem:

parany-estrany / camell-pell / grip-estereotip / vista-artista /
alternativa-oliva / mica-pica / girafa-estafa / acabi-llavi /
important-cant / necessitat-excitat / neguit-segut / pensa-extensa /
pacotilla-pubilla / seca-xerrameca

_ exercici 10

Feu una llista de paraules en què el segon terme ha de rimar amb el primer, i el tercer ha de ser del mateix camp semàntic que el segon.

I així successivament.

_ exemple

mira-cadira-taula-baula-cadena-carena-muntanya-matarranya-riu-viu

_ exercici 11

A partir del primer vers que us donem, completeu l'estrofa (i que rimi):

- 1_ Avui fa un dia brutal...
- 2_ Tres i tres i tres fan nou...
- 3_ Cada dia estàs més bona...
- 4_ M'agraden Antònia Font...
- 5_ No suportó el julivert...
- 6_ Les tortugues van molt lentes...
- 7_ Fes esport i no la guerra...
- 8_ Vull que vegis com camina...
- 9_ Van anar a Cadaqués...
- 10_ Un porronet de garnatxa...
- 11_ Saps cosir una cremallera?
- 12_ Veus el cotxe que hi ha allà?
- 13_ M'han trucat de part d'en Pere...
- 14_ A la platja hi falta gent...

_ exercici 12

Feu una estrofa de quatre versos tenint en compte que el vers que us donem és el darrer. Aquest exercici, el podríem anomenar tècnicament peu forçat:

- 1_ ...ell és l'advocat d'ofici.
- 2_ ...m'agrada més la morena.
- 3_ ...herbes, xuia i sobrassada.
- 4_ ...i va caure de la moto.
- 5_ ...ha quedat embarassada.
- 6_ ...i al final es va morir.
- 7_ ...fot-li, fot-li que és de Reus.
- 8_ ...més o menys un tres per cent.
- 9_ ...com un peix dins de la mar.
- 10_ ...envia'l a Can Pistras.
- 11_ ...ben bé tres o quatre nits.
- 12_ ...qui gemega ja ha rebut.
- 13_ ...Déu n'hi do quin rebombori.
- 14_ ...una ampolla d'aiguardent.

_ exercici 13

Feu una estrofa a partir de la paraula donada, tenint en compte que és una de les dues que han de rimar:

flam, emoció, joç, clau, juliol, missatge, diccionari, canya, tendre, permets, tinc, penya, auricular, veu, estable, abstracte, saïm, calçotada, timpà, mediocritat, encerta, orxata, comercial, detall, mastegot, dormitori

exercici 14

Aneu fent estrofes encadenades, és a dir, l'últim vers de la primera estrofa que us donem haurà de ser el primer de la següent que ja us inventareu vosaltres, i així successivament. Podeu fer servir l'estructura de rima que vulgueu.

exemple

Al poble de Vilopriu
les noies mai van a missa
i et miren fent la viu-viu
quan treballen la terrissa.

Quan treballen la terrissa
i no hi ha una trencadissa
l'amo que és prou generós
ens convida a fer un mos.

Ens convida a fer un mos!!
Au posa't a tremolar
que tot i que és abundós
sa mare no sap cuinar.

Sa mare no sap cuinar...

Podeu continuar amb el vers que us hem deixat.

La torna (o l'exercici infinit)

La majoria d'exercicis, els hem fet amb l'estructura -A-A.

Ara proveu de tornar a fer els exercicis amb estrofes de doble rima i les estructures següents:

vers 1	A	A	A
vers 2	B	A	B
vers 3	A	B	B
vers 4	B	B	A

bibliografia

Cantadors del Delta. Teixidor, Io Noro, Caragol.

J. J. Rovira Climent

CINC TORRES CLUB LLIBRES, TORTOSA, 2002

1000 cançons per tocar amb ximbomba

Jordi Cloquell, Artiller, i Isabel Portells

AJUNTAMENT DE MURO I SA NOSTRA, CIUTAT DE PALMA, 2001

Lo garrotín de Lleida. Sintonia d'una ciutat de païos i gitanos.

Josep Tort i Bardoiet i Matías López López

COL·LECCIÓ LA BANQUETA. PAGÈS EDITORS, LLEIDA, 2004

Antologia del cant valencià d'estil. Fonoteca de materials.

GENERALITAT VALENCIANA, VALÈNCIA, 1997

Manual del bon glosador

Felip Munar

EDICIONS DOCUMENTA BALEAR, 2001

Revista Caramella

núm. 1: article sobre el cant d'estil a València, 1999

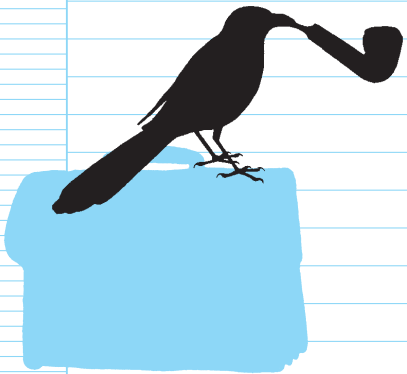
núm. 2: article sobre la cançó pagesa a les Pitiüses, 2000

núm. 4: article sobre les cançons de treball, 2001

núm. 5: article sobre Sant Antoni, 2001

núm. 8: article sobre el glosat, 2003

notes

cor de
carxofa

associació Cor de Carxofa
www.cordecarxofa.org

hi col.laboren

Diputació de Girona

Generalitat de Catalunya
Departament d'Acció Social i Ciutadania
Secretaria de Joventut

Generalitat de Catalunya
**Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació**

Caixa Girona

grafisme l'atelier des arpètes

impressió imprenta Aubert
gener 2008

ISBN 978-84-611-9864-1
número de registre 07-83529

